

ประวัติศาสตร์บาดแผลเดือนตุลาและพฤษภา : ระหว่างความตายที่พ้นได้ กับความตายที่ไม่มีวันพ้น

โดย ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์

หมายเหตุ-ผู้เขียนปรับปรุงจากปาฐกถาพิเศษ “พฤษภาเลือด-อีกหนึ่งบท (ที่ไม่) เรียนของสังคมไทย” ในงานสัมมนาเรื่อง “จาก 14 ถึง 6 ตุลา และพฤษภาเลือดประวัติศาสตร์บาดแผล กับบท (ไม่) เรียนของเรา” เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2551 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หัวข้อของปาฐกถานี้คือประวัติศาสตร์บาดแผล และ บท (ไม่) เรียนของสังคมไทย แต่ประวัติศาสตร์บาดแผลหมายถึงอะไรนั้นก็เป็นเรื่องที่มีความหมายคลุมเครือ อยู่มาก ธงชัย วินิจจะกุล ใช้คำว่า นี้เพื่ออธิบายสภาวะความรู้สึกที่ “ก่อนความทุกข์ระทมเจ็บปวดต่อร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ” จน ยากจะเยียวยารักษาได้แม้เวลาจะผ่านไปนานแล้ว ซึ่งหมายความว่าไม่ใช่ประวัติศาสตร์ทั้งหมดจะเป็นประวัติศาสตร์บาดแผล ไม่ได้หมายความว่าประวัติศาสตร์บาดแผลคือประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความ เจ็บปวดเหลือคณานับ แต่ประวัติศาสตร์บาดแผลคือประวัติศาสตร์ที่สร้างความเจ็บปวดรวดร้าวถึงขั้น ที่ไม่มีวันเยียวยา

แต่สภาวะแห่งความไม่มีวันเยียวยาคืออะไร?

สลาโวจ ชิเช็ค กล่าวไว้ใน For They Know What They Do ว่า “สารัตถะ ของความเจ็บปวดเกินเยียวยา คือสภาวะที่น่าสะพรึงกลัวเกินกว่าจะจดจำไว้ ในแง่แล้ว ความเจ็บปวดเกินเยียวยาจึงเป็นสภาวะที่น่าสะพรึงกลัวจนเกินที่สัญของ จักรวาลวิทยาแห่งความหมาย (symbolic universe) จะเข้าใจมันได้” [1] ประวัติศาสตร์ที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผลจึงเป็นประวัติศาสตร์ที่วางอยู่บนจุดตัดของ ความรุนแรง (violence), ความเจ็บปวดจนเกินเยียวยา (Trauma) และชุมชนการเมือง (political community) หรือ พูดอีกอย่างคือ การพิจารณาประวัติศาสตร์บาดแผลหมายถึงการพิจารณาประวัติศาสตร์โดยคำนึงถึง ความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรง, ผลของความเจ็บปวดเกินเยียวยา, และรูปแบบของชุมชนการเมือง

น่าสนใจว่าชิเชคกล่าวต่อไปด้วยว่าหน้าที่ของ “เรา” คือการพูดถึงประวัติศาสตร์บาดแผลซ้ำแล้วซ้ำเล่า ประเด็นนี้สำคัญเพราะทำให้เห็นว่าประวัติศาสตร์บาดแผลมีมิติของความเป็น การเมืองในเรื่องการต่อสู้เรื่อง ความทรงจำ การโต้เถียงเรื่องประวัติศาสตร์บาดแผลจึงไม่ได้เป็นแค่เรื่องของการจดจำ เรื่องที่ลืมนไปแล้ว แต่คือการจดจำเรื่องที่จดจำได้เพื่อให้เห็นบทเรียนและความเปลี่ยนแปลง

นักวิชาการไทยจำนวนไม่น้อยถือว่า 14 ตุลาคม, 6 ตุลา และพฤษภาคม 2535 เป็นตัวอย่างของ “ประวัติศาสตร์บาดแผล” ในสังคมไทย แต่ทว่าขณะนี้ลดทอนความหลากหลายและลักษณะเฉพาะของเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ลง ไปมาก แม้จะเป็นความจริงว่าเหตุการณ์ทั้งสามคล้ายคลึงกันในแง่ “การจัดการกับผู้ชุมนุมด้วยวิธีรุนแรงของรัฐไทย” แต่ทว่าแต่ละเหตุการณ์ก็มีรูปแบบความรุนแรง ความเจ็บปวด และผลต่อชุมชนการเมืองที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ปาฐกถา ครั้งนี้ร่วมศูนย์อยู่ที่การอภิปรายเรื่องประวัติศาสตร์บาดแผลกรณีเหตุการณ์ เดือนพฤษภาคม และเพื่อให้ข้อคิดเห็นในการอภิปรายคมชัดขึ้น จึงขออภิปรายประเด็นนี้โดยวิธีเทียบเคียงปฏิกิริยาที่สังคมไทยมีต่อความตาย ในกรณีนี้เทียบกับความตายในเหตุการณ์หกตุลา

ปาฐกถานี้พาดพิงถึงคุณสมศรี ไม่ใช่เพราะ เกลียดคุณสมศรี แต่เพราะคุณสมศรีเป็นตัวละครทางการเมืองไม่กี่ตัวที่มีบทบาทจัดจ้านในที่ สาธารณะ ทั้งในเหตุการณ์หกตุลาและเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม

พูดอีกอย่างคือปาฐกถานี้ไม่ได้สนใจที่จะถกเถียงว่าคุณสมศรีเป็น “ฆาตกรมือเปื้อนเลือด” หรือ “ฆาตกรตัวจริง” หรือไม่ อันเป็นประเด็นที่มีผู้ศึกษาไว้มากแล้ว แต่สนใจที่จะพิจารณาปฏิกิริยาที่สังคมไทยมีต่อคุณสมศรีเป็นตัวเดินเรื่อง เพื่ออภิปรายปัญหาการเขียนประวัติศาสตร์พฤษภาคมและประชาธิปไตยไทย

อนึ่ง ควรระบุว่าผู้พูดเห็นด้วยกับการอภิปรายบทบาทคุณสมศรีในเหตุการณ์หกตุลา แต่ไม่เห็นด้วยกับการอภิปรายถึงคุณสมศรีเพื่อฆ่าตัดตอนความจริง 6 ตุลา

ถ้าถือว่า 6 ตุลา เป็นการฆ่าหมุ่ นักศึกษาประชาชนที่ครั้งหนึ่งเคยมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า “สังคมไทยไม่มีวันลืม 6 ตุลา เพราะสังคมไทยไม่ได้จดจำ 6 ตุลา มาตั้งแต่ต้น” หรือ อย่างดีก็คือทำได้แค่จำเหตุการณ์นั้นแบบอ้อมๆ แอ้มๆ เกมตะขิดตะขวงใจในความเจ็บปวดและโหดร้ายที่เกิดขึ้นในวันนั้น พฤษภาคม 2535 ก็เป็นอาชญากรรมโดยกองทัพที่สังคมไทยจำได้ แต่ทุกคนช่วยกันลืมมันไป

ตัวอย่างที่ยืนยันประเด็นนี้คือปฏิกิริยาที่คนไทยมีต่อคุณสมศรีในเรื่องหกตุลาและพฤษภาคม คนจำนวนมากพูดถึงบทบาทของคุณสมศรีต่อเหตุการณ์หกตุลา แผลงที่มีคนไม่มากนักที่โจมตีคุณสมศรีในเรื่องที่รุนแรงไม่แพ้กัน ซ้ำยังเกิดขึ้นไม่นานนักอย่างบทบาทคุณสมศรีในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ซึ่งคุณสมศรีเป็นรองนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลที่มีนายฯ ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งในขณะนั้น คือ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ซึ่งหมายความว่าคุณสมศรีเป็นหนึ่งในสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและหัวหน้าพรรค การเมืองที่ยกเก้าอี้ประมุขของฝ่ายบริหารไประเคนให้นายทหารผู้ก่อการ รัฐประหารในปี 2534 รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลที่สั่งการให้ทหารเคลื่อนกำลังปราบปราม ประชาชนผู้เรียกร้องประชาธิปไตยจนมีคนเสียชีวิต 43-45 คน มีผู้บาดเจ็บและได้รับผลกระทบอีกราว 90 คน ไม่ต้องพูดถึงกรณี “คนหาย” นับไม่ถ้วนอีกจำนวนหนึ่ง

มีคำตอบอะไรบ้างที่เป็นไปได้ในการอธิบายปัญหานี้

คำ ตอบหนึ่งที่น่าจะผุดขึ้นมาเป็นคำตอบแรกๆ คือเพราะหกตุลามีความรุนแรงกว่าพฤษภา มีการเผาทั้ง เป็น ทำร้ายศพ แขนวคอบ ทรมานก่อนเสียชีวิต ฯลฯ ทำให้คนไม่พอใจสมัครจากเหตุการณ์หกตุลามากกว่า แต่ คำตอบนี้ได้แย้งได้ด้วยข้อเท็จจริงง่ายๆ ว่าไม่มีใครรู้ว่าคนที่ตายในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมถูกทำร้ายอย่าง โหดเหี้ยม แคไหน เพราะการตายหลายรายเกิดขึ้นเมื่อทหารควบคุมพื้นที่ชุมนุมบนถนนราชดำเนินได้ เรียบร้อย แล้ว จึงไม่มีใครเห็นเหตุการณ์ขณะที่คนเป็นๆ ถูกมัจจุราชในเครื่องแบบทหารคร่าชีวิตให้เป็นคนตาย

ปัญหาทางอภิปรัชญาที่โหดเหี้ยมขึ้นไปอีกก็คือเราจะเปรียบเทียบได้อย่างไรว่า “ความตาย” และ “คน ตาย” ในกรณีไหนโหดร้ายกว่ากัน

คำตอบที่เป็นไปได้อีกข้อคือคนที่โจมตีสมัครนั้นผูกพันกับนักศึกษาที่ตายตอนหกตุลา? คำ ตอบนี้อาจ ถูกและผิด เพราะหกตุลาถูกขูดคูดุ่ยและรื้อฟื้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง มากกว่าจะเพื่อพิสูจน์ความจริง ซ้ำการรื้อฟื้นหกตุลาก็ยังวนเวียนกับการชี้แจงซ้ำๆ ซากๆ ว่าคนตายไม่ใช่คอมมิวนิสต์ เป็นผู้รักชาติ ศาสน กษัตริย์ เป็นผู้รักความเป็นธรรมในความหมายทั่วไป เป็นนักศึกษาที่ไม่รู้เรื่อง เป็นผู้บริสุทธิ์ทางการเมือง ไม่ใช่ ฝ่ายซ้าย ไม่ใช่ นักสังคมนิยม ฯลฯ

พูด ในเชิงเปรียบเทียบก็คือในจินตนาการของสังคมทุกวันนี้ ภาพของคนที่ตายในเหตุการณ์หกตุลาและ ผู้ชุมนุมที่ธรรมศาสตร์ในวันนั้นอาจไม่ แตกต่างจากนักศึกษาที่ไปค่ายพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

การตอบแบบนี้ดีทางการเมืองกับผู้ตอบ ดีต่อการต่อสู้เพื่อให้หกตุลามี “ที่ทางในประวัติศาสตร์ไทย” แต่ แฟร์กับคนที่ตายในวันที่หกตุลาจริงหรือ?

ถ้า แม้แต่นักศึกษาประชาชนที่ตายไปในวันนั้นเพียงคนเดียวที่เชื่อเรื่อง สังคมนิยม เขาจะรู้สึกอย่างไรที่ ในนามของการต่อสู้ทางการเมืองทุกวันนี้ เราบอกว่าเขาเป็นอย่างที่เราคิดว่าเขาควรจะเป็น

พูด อีกอย่างคือคำตอบแบบนี้แสดงความผูกพันกับคนตาย หรือแสดงความพยายามสร้างความผูกพัน ระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันกับ เหตุการณ์ในอดีตที่ล่วงไปแล้วกันแน่?

เป็น ไปได้หรือไม่ที่คนตีสมัครด้วยเรื่องหกตุลาเพราะคนไทยรักความเป็นธรรม รักสัจจะ ทนไม่ได้ที่ นักการเมืองรังแกนักศึกษาผู้บริสุทธิ์ ฯลฯ?

คำ ตอบคืออาจจะใช่ แต่ก็เถียงได้อีกเหมือนกันว่าถ้าตีสมัครเพราะรักความเป็นธรรม รักสัจจะ ทนไม่ได้ เรื่องความโหดร้าย ก็ต้องถามว่าทำไมตีสมัคร ทั้งที่การฆ่าและการประสานการฆ่าเกิดโดยคนที่มากและใหญ่ กว่าสมัครขึ้นไป

เรื่อง เดียวที่สมัครพูดถูกในคำชี้แจงกรณีหกตุลาคือเขาไม่ได้ตำแหน่งทางการเมืองใน ขณะนั้น ไม่ได้คุม ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นกำลังหลักที่สุดในการบุกรุกธรรมศาสตร์ ไม่ได้คุมทหาร ไม่ได้เป็นรัฐมนตรี เขาจึงไม่มี อำนาจราชการที่จะไปสั่งให้ใครฆ่าใครในวันที่หกตุลา ไม่มีอำนาจสั่งให้ตำรวจตระเวนชายแดนเคลื่อนกำลังเข้า

กรุงเทพฯ ได้ ไม่มีอำนาจสั่งให้ทหารก่อรัฐประหาร ไม่มีอำนาจสั่งลูกเสือชาวบ้านให้รวมตัวกันบุกธรรมศาสตร์ รวมทั้งไม่มีอำนาจตัดสินใจว่าใครจะเป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลที่เกิดขึ้น หลังหตุลา

ถ้าตีสมัครเพราะหตุลาโหดร้าย ทำไมความจริงในหตุลาถูกฆ่าตัดตอนให้อยู่ที่นักโฆษณาชวนเชื่อแต่เพียงคนเดียว? คนสั่งเคลื่อนกำลังตำรวจตระเวนชายแดนคือใคร? ใครสั่งเคลื่อนกำลังทหาร? ใครอยู่เบื้องหลังการแต่งตั้งธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีหลังหตุลา ?

กลับไปยังคำถามที่ผู้เขียนตั้งไว้ว่าทำไมคนโจมตีคุณสมัครเรื่องหตุลา แต่ไม่มีใครโจมตีคุณสมัครเรื่องพฤษภา

ทำไมจึงเป็นเช่นนี้?

คำตอบของผู้เขียนคือคนที่ตายตอนหตุลาเผชิญกับความตายทางกายภาพ (physical death) ที่ยังพอมีโอกาสฟื้นจากความตายทางการเมือง (political death) ขึ้นมาได้ ขณะที่คนที่ตายตอนพฤษภาเผชิญความตายทางกายภาพและความตายทางการเมือง ชนิดที่ยากเหลือเกินที่จะฟื้นคืนชีพขึ้นมา

ต่อไปนี่คือคำอธิบายซึ่งจะเริ่มต้ง่ายๆ ว่าทำไมสมัครต้องโกหกคนทั้งชาติและทั้งโลก ในเรื่องที่โกหกไม่ได้อย่างเหตุการณ์ 6 ตุลาคม

คนที่ฟังคำอธิบายของคุณสมัครในการเปิดประชุมรัฐสภา คงจำได้ว่าคุณสมัครชี้แจงว่าที่บอกว่าคนตาย 6 ตุลา มีคนเดียว เพราะพูดตามจำนวนคนตายที่คุณสมัครเห็นด้วยตาว่าถูกฆ่าตายที่สนามหลวงในวัน นั้น

คำตอบแบบนี้ทำให้ประเมินบทบาทของคุณสมัครใน 6 ตุลา ง่ายขึ้น เพราะคุณสมัครได้ให้การไปแล้วว่าตัวเองอยู่ที่สนามหลวง อยู่ระหว่างที่มีการฆ่านักศึกษา อยู่ขณะที่มีการเผาศพและทำร้ายศพ และอยู่ขณะที่มีการใช้กำลังตำรวจและอาวุธสงครามยิงปราบปรามประชาชน

คุณ สมัครไปอยู่ตรงนั้นทำไม ในเมื่อวันที่ 6 ตุลา เป็นวันที่คุณสมัครไม่ได้มีตำแหน่งอะไรในคณะรัฐมนตรีแล้ว ไปในฐานะพลเมืองดีที่ทนการฆ่านักศึกษาไม่ได้? ไปในฐานะคนไทยผู้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์เหนือสิ่งอื่นใด? ไปในฐานะผู้นำการเมืองที่เห็นด้วยกับเหตุการณ์นั้น?

คุณสมัครพูดแบบนี้เพื่อต้องการชำระประวัติศาสตร์ตัวเองให้เป็นผู้บริสุทธิ์จากข้อกล่าวหาเรื่อง “ฆาตกรมือเปื้อนเลือด” หรือเปล่า?

คำตอบคือไม่น่าใช่เพราะการประกาศว่าไปอยู่ในสนามหลวงขณะฆ่าหมู่ ก็คือการรับสารภาพกลายๆ ว่าคุณสมัครเกี่ยวข้องกับหตุลา จะเกี่ยวมากแค่ไหนก็เป็นอีกประเด็น

ผู้เขียนขอทดลองตอบคำถามนี้ด้วยคำตอบง่ายๆ ว่าคุณสมัครโกหกในเรื่องที่ไม่น่าโกหกเพราะคุณสมัครรู้ดีว่าการฆ่าหมู่ นักศึกษาในวันที่ 6 ตุลา เป็นเรื่องที่น่าละอายทางสังคม (social guilt)

ตัว คุณสมัครจะละอายใจโดยส่วนลึกหรือไม่นั้นไม่รู้ แต่ในระดับสังคมการเมือง ฆาตกรรม 6 ตุลา เป็นอาชญากรรมที่น่าละอาย จึงทำให้คุณสมัครต้องบอกปิดความผิดของตนในกรณีนี้ ให้เหลือเพียงแค่เรื่องความตายของคนเพียงคนเดียว

ความละอายทางการเมืองแบบนี้ น่าสนใจ เพราะสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงสำคัญจากช่วงหลังหกตุลา ที่การฆ่าหมื่นนักศึกษาเป็นวีรกรรมที่น่ายกย่อง หรือที่ธงชัย วินิจจะกุล ศิษย์บัณฑิตการออกอากาศของวิทยุยานเกราะเวลานั้นแล้วใช้คำว่า “ฉลองชัยชนะ” [2]

หลังจากหกตุลาผ่านไปได้สิบปีเศษ ในปี 2531 ก็ยังมีคนที่ศรัทธาอุดมการณ์ขวาจัดอย่างนางจงดล ศรีกาญจนา ผู้สมัครคนหนึ่งของพรรคพลังธรรม ออกมาสดุดี พล.ต.จำลอง ศรีเมือง นักการเมืองดาวรุ่งพุ่งแรงในเวลานั้น ว่ารู้จักท่านจำลองในฐานะผู้รักชาติมาตั้งแต่วันที่ร่วมก่อเหตุการณ์หกตุลา พูดว่าคุณจำลองสวมวิก ใส่แว่นดำ คอยชี้แนะว่าใครควรพูดอะไรที่ลานพระรูปเมื่อการฆ่าหมู่ที่ธรรมศาสตร์เสร็จ สิ้นแล้ว พูดถึงขั้นเห็นจำลองปลอมตัวไปปะปนกับลูกเสือชาวบ้านที่ชุมนุมที่พระรูปทรง ม้า ทำให้ประวัติศาสตร์หน้านี้เป็นประวัติศาสตร์หน้าที่เป็นรอยต่างที่สุดใน ชีวิตของจำลองเอง

ลอง คิดเล่นๆ ว่าใน พ.ศ.นี้ จะมีคนสักกี่คนที่กล้าพูดอย่างองอาจผ่าเผยว่าได้ไปร่วมฆ่านักศึกษาที่ธรรมศาสตร์ ที่สนามหลวง รวมทั้งร่วมชุมนุมที่ลานพระรูปในวันที่หกตุลา?

เป็น ไปได้มากกว่าความเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึกที่สังคมไทยมีต่อหกตุลา ทำให้คนที่ความคิดแบบขวาอย่างคุณสมัคร ต้องลดทอนความรุนแรงของความตายในหกตุลา ให้กลายเป็นความตายของชายโชคร้ายเพียงรายเดียว

เป็นไปได้อะไรหรือไม่ว่า ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลจากสังคมจดจำเรื่องหกตุลาเปลี่ยนไป? ไม่ มีใครกล้าพูดในที่สาธารณะเต็มปากเต็มคำต่อไปอีกแล้วว่ามีใจที่ได้ฆ่า นักศึกษาเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จริงอยู่ว่ามีคนเยอะแยะที่กล้าพูดว่าสถาบันหลักทั้งสามสำคัญเหนือสิ่งใด เชื่อว่าสถาบันทั้งหมดมีค้ำยิ่งกว่าชีวิต แต่มีกี่คนที่พูดได้อย่างภาคภูมิใจว่าควรฆ่านักศึกษาด้วยวิธีโหดเหี้ยมแบบ วันที่ 6 เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งสามสถาบัน?

ดูชะตากรรมของ “วีรชน” ผู้เกี่ยวข้องกับขบวนการฆ่านักศึกษาในวันที่หกตุลาและก่อนหน้านั้นก็ได้ มีใครจำได้ว่าอุทิศ อุทรา หรือกิตติวุฒิชัยตายเมื่อไร

โชค ร้ายที่คนเหล่านี้ตายช้า ลองคิดเล่นๆ ว่าถ้าพวกเขาตายเร็วกว่านี้ขึ้นสักสิบปี นั่นคือตายในช่วงหลังจากเกิดเหตุการณ์หกตุลาไม่นานนัก พวกเขาคงไม่ตายอย่างเงิบงันแบบนี้

เป็น ไปได้หรือไม่ว่าจะเข้าใจคำอธิบายหกตุลาของคุณสมัคร โดยคำนึงถึงบริบทแบบนี้ คำตอบคือเป็นไปได้ แต่ก็ควรระบุดูด้วยเช่นกันว่าความรู้สึกของสังคมว่า หกตุลาเป็นเรื่องน่าอายจนต้องรู้สึกผิด (guilt) แตกต่างจากความรู้สึกว่า หกตุลาเป็นเรื่องอับยศ (shame) เส้น แบ่งของความรู้สึกผิดกับความอับยศคือความรู้สึกผิดเป็นเรื่องที่เราอาจแก้ ตัวด้วยข้ออ้างแบบใดแบบหนึ่งได้ แต่ความอับยศคือความผิดบาปในสิ่งที่ไม่มีความผิด

ออกไป แม้กระทั่งในมโนธรรมสำนึก [3] ความอับยศจึงเป็นเรื่องที่ให้อภัยหรือไถ่ถอนไม่ได้ มีแต่คดีให้เจียบหายไปตามกาลเวลา

ความ ละเอียดที่สังคมไทยมีต่อหตุลาเป็นความละเอียดที่แสดงออกมาในรูปการโจมตีคุณ สมัคร ฆ่าตัดตอนความผิดไปที่นักการเมืองดาษๆ เพียงคนเดียว แต่สังคมไทยไม่เคยเรียกร้องให้สอบสวนและดำเนินคดีกับคนทั้งหมดที่ก่อเหตุหตุลา เพราะรู้ว่าเรื่องนี้เรียกร้องไม่ได้ ขึ้นต้นทุรังทำไป ก็จะทำให้สังคมไทยถึงกาลหายนะไปทั้งหมด จึงได้แต่ลืมๆ กันไป เช่นเดียวกับที่ไม่เคยมีแม้แต่ครั้งเดียวที่ใครต่อใครที่ร่วมก่อหตุลาจะ ออกมาขอโทษนักศึกษาประชาชน

อัน ที่จริงอาจตั้งคำถามต่อไปได้อีกว่า อะไรคือความหมายทางการเมืองของปริศนาทางอุดมการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากปี 2519 ที่การฆ่านักศึกษาฝ่ายซ้ายเป็นเรื่องน่าภาคภูมิใจยิ่งชีวิต จนถึงปี 2551 ที่การฆ่านักศึกษากลายเป็นความรู้สึกน่าอับอายในระดับสังคม

คำ ถามนี้ไม่เกี่ยวกับหตุลา แต่เกี่ยวกับการประเมินอะไรต่อมิอะไรที่เกี่ยวกับรัฐประหาร 2549 และสถานการณ์การเมืองหลังจากนั้นจนปัจจุบันและไปสู่อนาคต

กลับไปในเรื่องเดือนพฤษภาคม

ถ้าปี 2539 คือจุดเริ่มต้นของกระบวนการรื้อฟื้นหตุลาเพื่อสร้าง “ที่ทางในประวัติศาสตร์” ให้คนรุ่นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ และถ้าปี 2539 คือปีที่คนรุ่นตุลาคม 2519 รื้อฟื้นความภาคภูมิใจทางการเมืองผ่านการจัดงานรำลึกสองทศวรรษหตุลาอัน ยิ่งใหญ่ ช่วงเวลา 3-4 ปี หลังการนองเลือดเดือนพฤษภาคม 2535 ก็คือช่วงเวลา “รัฐ” ค่อยๆ ทำให้เหตุการณ์เดือนพฤษภาคมเสื่อมความสำคัญทางการเมืองถึงขั้นที่ปราศจาก “ที่ทางในประวัติศาสตร์” ในปัจจุบัน

เหตุการณ์เดือนพฤษภาคมคืออะไร?

กล่าว อย่างรวบรัดที่สุด เหตุการณ์เดือนพฤษภาคมคือการลุกฮือของประชาชนเพื่อต่อต้านนายกรัฐมนตรีนที่ไม่ ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่อันที่จริง ข้อเรียกร้องของขบวนการเดือนพฤษภาคมมีเนื้อหากว้างไกลกว่าเรื่องที่มาของนายก รัฐมนตรีไปมาก เพราะมีการพูดถึงการให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ห้ามไม่ให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งการเมืองและการบริหารประเทศ คณะรัฐมนตรีต้องมาจาก ส.ส. ลดอำนาจวุฒิสมาชิกที่มาจากแต่งตั้ง ฯลฯ

ในแง่แล้ว พฤษภาคม 2535 คือการสร้างความเป็นใหญ่ทางการเมือง (political hegemony) ให้ เสรีประชาธิปไตยแบบประชาธิปไตยรัฐสภา ซึ่งเมื่อจัดวางระบบนี้ลงไป ในประวัติศาสตร์การเมือง พฤษภาคม 2535 ก็คือการปฏิเสธรบอบรัฐที่เกิดขึ้นหลังหตุลาทั้งหมด นั่นคือรบอบรัฐที่ทหารและข้าราชการประจำเป็นกลไกหลักของระบบการเมือง มีรัฐสภาที่สมาชิกครึ่งหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง อำนาจการเมืองขั้นสูงสุดในการเลือก

นายกรัฐมนตรีอยู่ในการตกลงนอกรัฐสภาและ เห็นการเลือกตั้งระหว่างพลังสามฝ่ายที่ในเวลานั้นเรียกง่าย ๆ ว่า
ทูน/วัง/ปิ่น

พฤษภาคม 2535 เป็นจุดเริ่มต้นของการสถาปนาระบบอภีร์แบบใหม่ที่สภาผู้แทนราษฎรเป็นศูนย์กลาง
ของระบบการเมืองในความหมายที่แท้จริง

ปัญหา ก็คือ ขณะที่การเชิดชูสภาผู้แทนราษฎรและประชาธิปไตยรัฐสภาเป็นเสาหลักของการต่อ สู้
การเมืองในเดือนพฤษภาคม การเชิดชูประชาธิปไตยรัฐสภาก็เป็นจุดเปราะบางทางการเมืองของขบวนการ เดือน
พฤษภาคมเองด้วย เพราะไม่มีประชาธิปไตยรัฐสภาในสังคมไหนที่มีฐานะเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง ที่มีพลังกล้า
แกร่งจนเรียกร้องให้คนสละชีวิตเพื่อปกป้องอุดมการณ์นี้ได้ ข้าในสังคมไทยเองก็มีเงื่อนไขทางการเมืองและ
อุดมการณ์มากมายที่ขัดขวางการ เติบโตของความคิดเรื่องประชาธิปไตยรัฐสภา ขณะที่กระแสการเมืองโลก
เองก็เริ่มเดินไปสู่เส้นทางของการตั้งคำถามกับความ คิดเรื่องระบบตัวแทน (representationism) ซึ่งเป็นรากฐาน
ทางความเชื่อที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยรัฐสภา

ใน โลกศตวรรษที่ 20 นั้น มีอุดมการณ์การเมืองมากมายที่มีพลังจนก่อให้เกิดสงครามกลางเมือง การสู้
รบ การปฏิวัติ การจลาจล การสละชีวิต ฯลฯ เช่นชาตินิยม สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ สาธารณรัฐนิยม สากลนิยม
รัฐธรรมนูญนิยม แต่มีน้อยครั้งมากที่คนในโลกจะยอมตายเพื่อสภาผู้แทนราษฎรและประชาธิปไตย รัฐสภา

คน ที่อยู่ในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมคงจำได้ว่าเหตุการณ์นี้จบลงด้วยความน่าเศร้า เพราะขบวนการ
เรียกร้องนายกฯ ที่มาจากการเลือกตั้งจนมีคนเสียชีวิตไปจำนวนมากกลับได้นายกฯ ที่ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับการ
เลือกตั้งแม้แต่คนเดียว นั่นคือคุณอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งไม่ได้เป็นตัวแทนของคนกลุ่มไหนนอกจากคนชั้นสูงและ
ผู้ดีเพียงหยิบมือเดียว

ใน แง่นี้แล้ว การเป็นนายกรัฐมนตรีของคุณอานันท์จึงสำคัญในแง่ที่แสดงให้เห็นความอ่อนแอ ทาง
อุดมการณ์ของประชาธิปไตยรัฐสภาและสภาผู้แทนราษฎร

ควร ระบุด้วยว่าการทำให้พฤษภาคมสูญเสียมิติทางอุดมการณ์นั้นไม่ได้มีแค่เรื่องตลก ทางการเมืองแบบนี้
แต่ยังกินความไปถึงกระบวนการทางการเมืองและสังคมทั้งหมดที่มุ่งสลายความ สำคัญของเหตุการณ์เดือน
พฤษภาคม เริ่มต้นตั้งแต่การสร้างความหมายทางอุดมการณ์ว่า พฤษภาคมเป็นสัญลักษณ์ของการแก้ปัญหา
อย่างรู้รักสามัคคีระหว่างคนในชาติ การคัดค้านไม่ให้ดำเนินความผิดทางกฎหมายกับนายกรัฐมนตรีและนาย
ทหารที่ เกี่ยวข้องกับการปราบปรามประชาชน การกำหนดให้รายงานการสอบสวนของกระทรวงกลาโหมเรื่อง
พฤษภาคม 2535 เป็นรายงานลับที่ไม่เปิดเผยจนถึงบัดนี้ และเหนืออื่นใดก็คือการปฏิเสธกระแสปฏิรูปกองทัพ
ไปสู่ทิศทางที่ให้พลเรือน และสภาผู้แทนราษฎรควบคุมตรวจสอบกองทัพได้มากขึ้นที่แพร่หลายในหมู่ประชาชน
เพื่อความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ควรระบุด้วยว่าการไม่เปิดเผยรายงานสอบสวนของกระทรวงกลาโหมนี้เกิดขึ้น
ภายใต้รัฐบาลพลเรือนที่ “เชื่อมั่นในประชาธิปไตยรัฐสภา” และมีอำนาจหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม

หนึ่ง ปีหลังจากคนเดือนตุลาจัดงานรำลึกหกตุลาอย่างยิ่งใหญ่เมื่อ 6 ตุลาคม 2539 ก็เกิดการปฏิรูปการเมืองที่เป็นต้นกำเนิดของรัฐธรรมนูญ 2540 ซึ่งวางอยู่บนการเหยียดหยามนักการเมือง สมาชิกวุฒิสภาและประชาธิปไตยรัฐสภาอย่างมากที่สุดเท่าที่ระบบการเมืองในเวลานั้นจะอนุญาต ให้ทำได้ เกิดการโจมตีนักการเมืองว่าเป็นแค่คนเลือกตั้ง เกิดการโจมตีสมาชิกวุฒิสภาว่าเป็นที่รวมของโจรสลัด เกิดการสร้างทฤษฎีการเมืองประหลาดๆ ว่าประชาธิปไตยรัฐสภาทำให้อำนาจการเมืองวนเวียนอยู่กับคนไม่กี่คนสองพันคน เกิดกระแสการเมืองแบบขวว่าผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งไม่ใช่ “ตัวแทนที่แท้จริง” ของประชาชน ฯลฯ ซึ่งเมื่อมาถึงปี 2548-2549 ความคิดทั้งหมดนี้ก็ผสมผสานกันเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่ปูพื้นฐานให้กับ การทำลายประชาธิปไตยรัฐสภา ล้มล้างระบอบรัฐที่สภาผู้แทนราษฎรเป็นศูนย์กลางอำนาจ รวมทั้งสร้างความชอบธรรมให้รัฐประหารเดือนกันยายน

เรา อาจสร้างสมการการเมืองง่ายๆ ก็ได้ว่าถ้าประชาธิปไตยรัฐสภาและอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยมีความสำคัญ ก็ย่อมยากที่จะเกิดรัฐประหารและการแทรกแซงการเมืองของพวกอภิสิทธิ์ชน และถ้าเจตนาของประชาธิปไตยของเดือนพฤษภาได้รับการพิทักษ์รักษาไว้ ก็ย่อมเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุอัปยศทางการเมืองอย่างรัฐประหาร 19 กันยายน

สมการ นี้กลับตาลปัตรได้อีกอย่างว่าการเพิกเฉย ไม่สนใจ ไม่ให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ส่งผลโดยตรงต่อมาตรา 7 วาทกรรมพระราชอำนาจ รัฐประหาร 19 กันยายน และรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

อันที่จริง มีปัจจัยสองข้อที่ทำให้เหตุการณ์เดือนพฤษภาคมเป็นประวัติศาสตร์ที่สังคมไทยเคยจำแต่จำไม่ได้

ข้อแรก คือชนชั้นของคนตายในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม

พูด ให้หายาบและทำหายที่สุด คนตายในพฤษภาคือพวกไพร่ คือคนจนเมือง คือคนชั้นล่างที่รักประชาธิปไตย คือคนระดับกลางและล่างที่มีการศึกษาไม่มากนัก คนสลัมคลองเตย คือคนขี่มอเตอร์ไซค์รับจ้าง คือคนอย่างลุงนวมทอง (ไพรวลัย) ที่ตายไปเมื่อคัดค้านรัฐประหารคราวที่แล้ว หรือกระทั่งอาจเป็นเด็กข้างถนนที่ตายอย่างไม่รู้ชื่อไหนชื่อไหน คือคนที่มาร์กซ์เรียกว่ากรรมกรชีพจรจัด หรือนักทฤษฎีบางคนอาจเรียกว่า Multitude ขณะที่คนตายในหกตุลาคือนักศึกษา คือลูกหลานคนชั้นกลาง คือคนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอจะส่งลูกเรียนในมหาวิทยาลัย ระดับนำของประเทศ คือคนที่ในเวลาสิบห้าปีสิบปีผ่านไป ก็สามารถเลื่อนฐานะเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำความคิด ผู้นำการเมือง หรือผู้นำสังคม

ขณะที่หกตุลา มีเจ้าภาพที่มีอิทธิพลมากมายใน พ.ศ.นี้ แต่คนตายในเดือนพฤษภาคือคนสังกัดวรรณะที่ไม่อยู่ในวิสัยที่จะแสวงหา “ที่ทางในประวัติศาสตร์” ให้กับตัวเองได้แม้แต่นิดเดียว เพราะเป็นความตายของคนที่ดีโดยโอกาสทางสังคม มีฐานะต่ำต้อยเกินกว่าที่คนรุ่นเดียวกันหรือคนรุ่นหลังจะ engage ได้อย่างจริงจัง

ขณะที่มีคนเดือนตุลาเต็มไปหมดในสภา ในมหาวิทยาลัย ในองค์กรพัฒนาเอกชน ในกลุ่มนักธุรกิจรายใหญ่และรายย่อย ในวงการสื่อสารมวลชน ในวงการนักเขียน ฯลฯ มีใครสักกี่คนที่จะอยากบอกว่าเป็นเพื่อนกับคนซีมอเตอร์ไซค์รับจ้างหรือ คนสลัมคลองเตยที่ถูกยิงตายในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม?

ชนชั้นของคนตายเกี่ยวข้องกับทิศทางของความทรงจำรวมหมู่ ที่สังคมมีต่อความตายในเหตุการณ์ทางการเมือง

ข้อสอง การอธิบายเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมแต่ในแง่ยุทธวิธีภายใต้ประเด็นหลักเรื่องความสามัคคี คนที่ความจำดีคงจำได้ว่าหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมผ่านไปได้ไม่นาน ความต้องการปฏิรูปประชาธิปไตยในสังคมไทยก็สูงขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน มีการพูดถึงการปฏิรูปสื่อ การปฏิรูปกองทัพให้มีขนาดเล็ก การกระจายอำนาจ การเลือกตั้งผู้ว่าโดยตรง ฯลฯ ถึงขั้นที่หนึ่งในความขัดแย้งหลักที่ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ช่วงหลัง พ.ศ.2535 ถูกโจมตีจากพรรคร่วมรัฐบาลและสังคมในเวลานั้นคือการไม่ยอมจัดการเลือกตั้ง ผู้ว่าโดยตรงอย่างที่เคยมหาเสียงเอาไว้

มี เหตุปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้การปฏิรูปสังคมและการเมืองเชิงยุทธศาสตร์ในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาคมล้มเหลวไป เหตุผลที่สำคัญที่สุดได้แก่ชัยชนะของชนชั้นนำทั้งหมดในการเจรจาต่อรองและ สร้างข้อตกลงร่วมกันในอันที่จะไม่ปฏิรูประบบเอาไว้ ซึ่งทั้งหมดนี้ทำงานภายใต้วาทกรรมการเมืองที่สั้นๆ ง่ายๆ แต่มีพลัง นั่นก็คือวาทกรรมเรื่องความรักสามัคคี

มี ใครจำได้ว่าบ้างว่าเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมจบลงแบบที่เป็นอยู่ด้วยปัจจัยที่ สำคัญมากข้อหนึ่ง คือ การชุมนุมอย่างไม่ทอดยของนักศึกษาและประชาชนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่รุนแรงถึงขั้นเตรียมใช้รถน้ำมันขวางรถถังที่กำลังจะเคลื่อนกำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุม

ตัว อย่างที่อธิบายชัยชนะของชนชั้นนำได้ดีคือปรากฏการณ์ที่โคทม อารียา, ปริญญา เทวานฤมิตรกุล , กรรณ บัวคำศรี รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการหลายคน แห่เข้าไปเป็นคณะทำงานขององค์กรกลางเพื่อควบคุมการเลือกตั้งหลังปี 2535 ถึงขั้นที่อาจพูดเปรยเปรยเล่นๆ ได้ว่าคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) และสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) แปรสภาพไปเป็นกองเลขาขององค์กรกลางในทันทีที่เหตุการณ์เดือนพฤษภาคมจบสิ้นลง ขณะที่มีคนเพียงหยิบมือเดียวที่ให้ความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวกับประชาชน เพื่อปฏิรูปประชาธิปไตย ปฏิรูปกองทัพ เลือกตั้งผู้ว่า ผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจ การติดตามกรณี “คนหาย” ใน เหตุการณ์นั้น รวมทั้งการดำเนินความผิดกับ พล.อ.สุจินดา พล.อ.อิสพงศ์ พล.อ.เกษตร พล.อ.อนันต์ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องในทางใดทางหนึ่งกับการใช้ทหารติดอาวุธปราบปรามประชาชน

เมื่อมองย้อนหลังกลับไป การมีส่วนร่วมของ “ผู้นำนักศึกษา” และ “ภาคประชาชน” ที่หมกมุ่นแต่ปัญหาการเลือกตั้ง การไม่ซื้อเสียง ฯลฯ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นจุดกำเนิดของการโจรกรรมพลังปฏิรูปการเมืองหลังเดือนพฤษภาคมให้อยู่ภายใต้วาระทางการเมืองของชนชั้นนำเก่า นั่นก็คือการทำให้ปัญหาการเลือกตั้งไม่ไปรังไส

เท่ากับปัญหาทั้งหมดของ ประชาธิปไตยไทย หรือพูดให้ยุ่งยากขึ้นคือการย่อยสลายและดูดกลืน “ภาคประชาชน” ให้ไปเป็นส่วนหนึ่งของระบอบรัฐไทย

ในแง่แล้ว “เจตนารมณ์ของวีรชนเดือนพฤษภาคม” หาย วัปไปแทบจะในทันทีที่กองเลือดหายไปจากถนนราชดำเนิน จึงไม่น่าแปลกใจที่เมื่อเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมผ่านมาได้สิบห้าปี นักวิชาการที่มีอดีตเป็น “ผู้นำนักศึกษา” พูดได้อย่างหน้าตาเฉยว่าคณะรัฐประหาร 2549 เป็นคณะรัฐประหารที่ดีกว่า รสช., คนไม่น้อยเข้าร่วมกิจกรรมรำลึกวีรชนเดือนพฤษภาคมพร้อมกับบรรณรงค์ให้รับรางวัลรัฐธรรมนูญ คมช.ที่ทำลายเจตนารมณ์ของการเคลื่อนไหวเดือนพฤษภาคมแทบทั้งหมดได้, พล.อ.พัลลภ ปิ่นมณี ให้สัมภาษณ์อย่างภาคภูมิใจว่าเป็นคนวางแผนให้เกิดการจลาจลในช่วงเดือนพฤษภาคม, ครั้งหนึ่งของกรรมการสมาพันธ์ประชาธิปไตยในปี 2535 กลายเป็นผู้สนับสนุนรัฐประหาร 2549 ทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผย ฯลฯ

การปราศจากมิติทางอุดมการณ์ส่งผลโดยตรงให้ความตายเดือนพฤษภาคมเป็นความตายทางการเมือง แม้กระทั่งการเรียกร้องในเรื่องง่ายๆ อย่างการสร้างอนุสรณ์รำลึกวีรชนเดือนพฤษภาคม ก็เป็นเรื่องที่คนที่ได้ดิบได้ดีจากเหตุการณ์พฤษภาคมทั้งหมดลืมไปเฉยๆ ปวยการที่จะพูดถึงการรำลึกเจตนารมณ์ของคนตาย หรือการสืบทอดอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นนามธรรมสูงยิ่งขึ้นไป

คนตายเดือนพฤษภาคมคือคนตายที่ตายไปแล้วอย่างไม่มีทางฟื้นมีคุณค่าขึ้นมาได้ เพราะไม่มีใครรู้สึกกับความตายในเดือนพฤษภาคม

ปาฐกถา นี้เริ่มต้นด้วยการเสนอว่าหากตุลาการประวัติศาสตร์บาดแผลที่ตายไปแล้วแต่มี โอกาสฟื้นได้ แต่พฤษภาคมคือประวัติศาสตร์บาดแผลที่ตายไปแล้วอย่างไม่มีเงื่อนไขที่จะฟื้น คืนชีพขึ้นมาอีก แต่ปาฐกถานี้มีข้อสรุปที่แยกว่านั้น นั่นคือหากวีรชนเดือนพฤษภาคมฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ พวกเขาคงงุนงงกับกระแสความเปลี่ยนแปลงหลายต่อหลายอย่างที่อ้างว่าเป็น เรื่องของ “การปฏิรูปการเมือง” ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการมีวุฒิสภาที่สมาชิกครึ่งหนึ่งมาจากการแต่งตั้งทหารและข้าราชการเก่าๆ ที่ไม่มีใครในประเทศรู้จัก แต่กลับมีอำนาจเทียบเท่าผู้แทนจากการเลือกตั้งของปวงชน การปฏิรูปสื่อจากการครอบงำของรัฐและการควบคุมของกองทัพ กลายเป็นการทำให้รัฐ เป็นเจ้าของทีวีสาธารณะเพิ่มขึ้นอีกช่อง การสร้างรัฐธรรมนูญให้ศาลและสถาบันที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งและควบคุม ตรวจสอบของประชาชนมีอำนาจเหนือสถาบันที่ประชาชนเลือกตั้งเข้ามา

เหนือ อื่นใดคือการสนับสนุนรัฐประหารและทำลายประชาธิปไตยรัฐสภาโดยคนหลายคน ที่ อ้างว่าเป็นผู้นำ เป็นนักต่อสู้ หรือเป็นผลผลิตของเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม

